

УДК 738.031.4:378.091.31(477.86-21)

Романа МОТИЛЬ

**ТРАДИЦІЙНА КЕРАМІКА
В СИСТЕМІ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ
(на прикладі Косівського
державного інституту прикладного
та декоративного мистецтва
ім. Василя Касіяна Львівської
національної академії мистецтв)**

Висвітлюється роль народних традицій у процесі передачі професійних гончарських знань на відділі художньої кераміки Косівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва ім. Василя Касіяна Львівської національної академії мистецтв. Проаналізовані умови й обставини, за яких відбувається форма навчання, вказано на окремі регіональні особливості цього процесу.

Ключові слова: народні традиції, художня кераміка, гончарство, освіта, Косівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва ім. Василя Касіяна Львівської національної академії мистецтв.

© Р. МОТИЛЬ, 2018

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 2 (140), 2018

Відродження духовного життя українського народу, необхідність збереження національної культурної спадщини і творення якнайкращих умов для розвитку художньої творчості зобов'язує до поглибленого вивчення у мистецьких навчальних закладах народних традицій. Саме такої концепції дотримуються на відділі художньої кераміки Косівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва ім. Василя Касіяна Львівської національної академії мистецтв.

Вивченням виникнення, становлення та функціонування цього Косівського навчального закладу займалися такі дослідники як Марія Гринюк [1], Марія Іванчук [2], Олександра Кушнір [5], Юрій Лащук [6; 7], Олег Слободян [9], Олексій Соломченко [10], проте опубліковані праці свідчать про вибірко-вий характер досліджень, що не дає змоги окреслити цілісну картину ролі народних традицій у процесі передачі професійних гончарських знань. Саме аналіз збереження, використання і розвитку традицій виготовлення й декорування кераміки в освітньо-виховній та художній практиці цього закладу є *метою нашої статті*. Зміни, що відбуваються в системі художньої освіти, її інтеграція у світовий культурний простір, вирішення проблеми духовного виховання молодого покоління зумовлюють *актуальність публікації*.

Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва Львівської академії мистецтв започаткував свою історію як ткацька промислова професійна школа 1882 р. (більш ніж 135 років тому) — як заклад, що базується на народних традиціях. У 1939 р. з ткацької промислової професійної школи створено

Мар'яна Косика. 4 курс. Декоративна пластика. Глина, ангоби, поливи, гончарний круг, ліплення, риткування, розпис. Викладач Гринюк М.М. КІПДМ ЛНАМ. 2012 рік

Анатолій Дутка. 4 курс. Декоративна пластика «Козаки». Глина, полива, гончарний круг, ліплення, риткування. Викладач Чорний О.М. КІПДМ ЛНАМ. 2013 рік

Наталія Руда. 2 курс. Анімалістична пластика. Глина, ангоби, поливи, гончарний круг, ліплення, риткування, розпис. Викладачі Рипник А.Д., Кушнір О.В. КІПДМ ЛНАМ. 2013 рік

Наталія Руда. 3 курс. Набір подарункових виробів. Глина, ангоби, поливи, формування, риткування, розпис. Викладачі Рипник А.Д., Гапеев Т.В. КІПДМ ЛНАМ. 2014 рік

Василь Мельник. 3 курс. Подарунковий набір «На ринку». Глина, димлення, полива, гончарний круг, ліплення, риткування, лискування. Викладачі Рипник А.Д., Гапеев Т.В. КІПДМ ЛНАМ. 2011 рік

Олеся Тимчук. 3 курс. Набір подарункових виробів. Глина, ангоби, поливи, формування, ліплення, риткування, розпис. Викладачі Гринюк М.М., Кушнір О.В. КІПДМ ЛНАМ. 2017 рік

Анастасія Куликова. Модульна пластика «Безкінечність». 3 курс. Глина, ангоби, поливи, гончарний круг, риткування, розпис. Викладач Гринюк М.М. КІПДМ ЛНАМ. 2017 рік

училище гуцульського народного мистецтва, а згодом — технікум народних художніх промислів.

З 1993 року навчальний заклад набуває статусу Косівського коледжу прикладного та декоративного мистецтва ім. В.І. Касіяна. У 2000 р. на базі коледжу створений Косівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва, який з 2006 року реорганізований у структурний підрозділ Львівської національної академії мистецтв.

На відділі художньої кераміки, який відкрився в 1959 р. [1, с. 36], в Косівському училищі прикладного мистецтва першочергового значення надавали збереженню і розвитку традицій гончарного ремесла і виробленню естетичних засад для художньої промисловості на національному підґрунті. Відділ був відкритий з ініціативи Олексія Соломченка, який любив і цінував народне мистецтво, зокрема косівську кераміку, зразки якої колекціонував і віддав для музею КУПМ, створеного ним у 1945 році [5, с. 63—64].

Відкриття відділу художньої кераміки — неперсичне явище в системі мистецької освіти, адже від моменту його першого випуску молоді художники почали активно впливати на художні якості косівської кераміки. Поряд із народними майстрами вони розширили асортимент виробів, урізноманітнили форми, збагатили декор. Серед перших випускників відділу художньої кераміки були майстри В. Данчук, Г. Білянська, Є. Савченко, О. Коржинська, а згодом — В. Аронець, М. Станкевич, А. Коб'юк.

У другій половині ХХ ст., в ті часи, коли цехове виробництво поступово, але впевнено витісняло індивідуальне, виникла необхідність в центрі, який би формував творче мислення. Відомий дослідник української кераміки Юрій Лащук відзначав особливу роль закладу у підготовці керамістів: «Наявність молодих фахівців, яких готує місцева художньо-промислова школа, є запорукою дальших творчих успіхів цього великого осередку народного гончарства» [7, с. 34—35].

Випускникам-керамістам відводилася важлива місія — «впроваджувати в життя сучасного мистецтва кращі здобутки багатьох митців з народу» [8, с. 6].

Спершу фахова підготовка студентів проводилася за програмою, складеною та затвердженою в Москві [4, с. 5]. У процесі становлення виробилися основні засади роботи відділу, сформувався педаго-

Анастасія Куликова. Куманці. 3 курс. Глина, ангоби, поливи, гончарний круг, ліплення, розпис. Викладач Захарків І.М. КІПДМ ЛНАМ. 2017 рік

Анастасія Куликова. Куманець. 3 курс. Глина, ангоби, поливи, гончарний круг, ліплення, риткування, розпис. Викладач Захарків І.М. КІПДМ ЛНАМ. 2017 рік

гічний колектив з висококваліфікованих викладачів і майстрів народного мистецтва, професіоналів-художників [11, с. 5]. Навчальний процес був спрямований на оволодіння технікою обробки матеріалу, засвоєння законів композиції, вивчення народної кераміки Косівщини [3, с. 53].

Головним завданням відділу від початку його заснування й до сьогодні є наслідування народних традицій формотворення та декорування косівської кераміки, які склалися та утвердилися на основі творчості Олексі Бахматюка, Петра Кошака, Павлини Цвілик, Михайла Тим'яка та інших.

VIII студентський гончарський пленер «ГончАРТ» у Косові. КІПДМ ЛНАМ. 12—15 вересня. 2017 рік. Світлина Олександри Кушнір

Навчальні дисципліни — композицію, роботу в матеріалі, технологію кераміки — у перші роки існування відділу викладали Геннадій Малявський, Іван Климко, Микола Дригалкін, Галина Крижанівська, подружжя Марія і Анатолій Курочки, Василь Аронець, Михайло Кікоть, Григорій Колос, Михайло Озерний. Вони не лише навчали студентів ремісничому оволодінню технологічними процесами (гончарна справа, ліплення, декорування), але й прищеплювали основи розуміння законів композиції та глибинної мудрості народного мистецтва. Згодом, від 1980-х років і до нині увагу студентів почали скеровувати на пошуки стилістичних особливостей виробів, винайдення унікальності в індивідуальній

творчості та підпорядкування народних форм і оздоблення сучасним потребам декоративно-прикладного мистецтва [6, с. 123].

Сучасний теоретично-практичний курс занять побудований у такий спосіб, що студенти отримують знання з історії розвитку галузі, вивчають давні форми посуду і способи їх декорування, аналізують орнаментальні елементи виробів за окремими елементами і в цілості шляхом «шкідування» зразків. Копіювання візрів кераміки не лише розвиває технічну вправність у рисунку та живописі, а й допомагає долати труднощі, пов'язані з композицією, проектуванням.

Завдання навчальних програм сформовані таким чином, що охоплюють широкий спектр можливостей застосування та призначення керамічних виробів, а саме: гончарний посуд, декоративна скульптура, сакральні вироби, аксесуари та сувенірна продукція, садово-паркова пластика.

Власне взаємодія форм і методів навчання декоративно-ужитковому і образотворчому мистецтву забезпечувала досягнення якісних результатів у підготовці спеціалістів. Саме випускники відділу кераміки у 1970—1980-ті роки створили нову хвилю піднесення косівської кераміки як у промисловому виробництві, так і в індивідуальних творчих пошуках. Серед випускників відділу понад 600 талановитих митців і педагогів, відомих як в Україні, так і поза її межами: Валентина Джуранюк, Галина і Михайло Трушик, Роман, Людмила та Уляна Якибчуки, Ірина Козак, Тарас Янко, Анатолій Каліш, Василь Боднарчук, Степан Андрусів, Марія Гринюк, Василь Дутка, Василь Перегінець, Лідія та Андрій Уляницькі, Олександра Кушнір та інші.

У 2006 р. заклад було підпорядковано ЛНАМ. Це позитивно вплинуло на підготовку майбутніх керамістів. Ще більше приділяється увага на розвиток у студентів творчого начала, сучасного художнього мислення, апробацію нових технік і технологій та висвітлення у мистецьких творах актуальних проблем сьогодення. Проте основа, на якій формується майбутній митець, залишається незмінною. Джерелом натхнення кожного студента КІПДМ ЛНАМ залишається традиційне мистецтво Гуцульщини (використання народних гончарних форм, способів декорування, елементів і мотивів орнаментики) [5, с. 69]. Свідченням цього є курсові та дипломні роботи випускників.

Впровадження в систему методики викладання індивідуалізації навчального процесу дає змогу розвивати творчі здібності кожного студента. Художні особливості студентських творів відзначаються збереженням традиційних і паралельним пошуком якісно нових мистецьких принципів, співзвучних із естетичними віяннями часу. Цей процес характеризується появою нових форм виробів, їх пластичним вирішенням і декоративним оздобленням, переважанням декоративних якостей над ужитковими. Творче, вдумливе використання і переосмислення традиції, вміння узагальнювати набутий досвід і його інтерпретація, грамотне застосування знань із художніх і допоміжних дисциплін, помножені на авторську експресію, створюють сприятливі умови для виховання високопрофесійних митців. Створюючи власний стиль авторського почерку у формотворенні, віртуозності орнаменту, сюжетному трактуванні композиції, студенти водночас свідомо оберігають класичні фундаментальні постулати традицій місцевої мальованої кераміки — техніки ритуння, ріжкування «червінню» й триколірну гаму забарвлення. Без цієї атрибуції зникло б саме явище «Косівська кераміка», яке є одним із найяскравіших видів традиційного мистецтва Гуцульщини і невід'ємною часткою культурної спадщини українців.

У формуванні творчої особистості важливу роль відіграють педагоги, які, часто нехтуючи власною творчістю, усі свої сили й енергію скеровують на навчання молодого покоління. Працівниками відділу художньої кераміки після реорганізації 2000-го року є кандидат мистецтвознавства Олександра Кушнір (завідувач відділом), кандидат мистецтвознавства, доцент Марія Гринюк, викладачі Тарас Гапеев, Віталій Гриньків, майстер виробничого навчання Іван Захарків; завідувач лабораторією Віталій Кушнір. Вони прищеплюють студентам любов до гончарної справи, вміння вводити традиції народної кераміки у контекст сучасних творів, що дуже важливо в наш час глобалізаційних процесів, які нівелюють національні риси в мистецтві.

З метою репрезентації кращих надбань гуцульської кераміки і відродження гончарських традицій на базі художньої лабораторії відділу від 2008 р. проводяться міжнародні студентські гончарські пленери. Так, метою щорічного «ГончАРТпленеру» є збереження, розвиток і популяризація традицій українського народного гончарства, залучення студентів

Перегляд робіт відділу художньої кераміки КІПДМ ЛНАМ. 2017 рік. Світлина Олександри Кушнір

Викладацький колектив відділу художньої кераміки КІПДМ ЛНАМ. Зліва направо: викладач Тарас Гапеев; завідувач відділом художньої кераміки, канд. мистецтвознавства Олександра Кушнір; кандидат мистецтвознавства, доцент Марія Гринюк; майстер виробничого навчання Іван Захарків; завідувач лабораторією Віталій Кушнір. 2018 рік. Світлина Олександри Кушнір

до творчої праці та популяризація їхньої творчості. Для заохочення студентської молоді журі присуджує такі нагороди: перше, друге, третє призіві місця, спеціальні дипломи «За декоративність», «За довершеність форми», «За розвиток традицій» тощо.

Нині збереження і популяризація українського народного мистецтва у системі художньої освіти, зокрема традицій формотворення та декорування косівської кераміки, є, як ніколи, актуальною. Адже у теперішні кризові роки, коли мистецтву відводиться чи не найменше уваги, втратити цю самотутню школу досить легко.

Отже, впродовж усього періоду свого існування відділ художньої кераміки Косівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва ім. Василя Касіяна Львівської національної академії мистецтв проводить велику просвітницьку та організаційну роботу довкола великої мети — збереження і розвитку етнічного мистецтва, розробки його стратегії на майбутнє. Це відділ із глибокими традиціями, що з року в рік нарощує свій потенціал. Активний пошук нових ідей, застосування класичних і новітніх технологічних прийомів і методів, володіння засобами композиції дають можливість створювати унікальні зразки художньої кераміки, здатні конкурувати на світовому ринку.

Умовні скорочення:

КДПДМ — Косівський державний інститут декоративного та прикладного мистецтва

КУПМ — Косівське училище прикладного мистецтва

ЛНАМ — Львівська національна академія мистецтв

1. *Гринюк М.М.* Роль традицій в професійному мистецтві / Марія Миколаївна Гринюк // Мистецькі студії'02. — Косів : Писаний камінь, 2002. — С. 35—39.
2. *Іванчук М.М.* Використання творчих здобутків Михайла Кікота в навчальному процесі / Марія Іванчук // Мистецькі студії'02. — Косів : Писаний камінь, 2002. — С. 55—59.
3. *Колос Г.М.* Питання стильового спрямування навчального процесу на відділі художньої кераміки Косівського коледжу ім. В.І. Касіяна / Григорій Колос // Мистецькі студії'02. — Косів : Писаний камінь, 2002. — С. 51—54.
4. Косівський коледж прикладного та декоративного мистецтва. Кераміка 40. Каталог / автор-упоряд. Іванчук М.М., Коб'юк А.Д. — Косів : ККПДМ ім. В.І. Касіяна, 1999. — 24 с.
5. *Кушнір О.* Роль відділу художньої кераміки Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва у збереженні й розвитку традицій виготовлення та декорування народної кераміки Гуцульщини / Олександра Кушнір // Вісник Львівської національної академії мистецтв. — Вип. 30. — С. 62—71.
6. *Лащук Ю.Ф.* Вопрос подготовки кадров для народных художественных промыслов / Ю.Ф. Лащук // Проблемы народного искусства: сб. статей. — Москва: Изобразительное искусство, 1982. — С. 113—123.
7. *Лащук Ю.* Українські гончарі / Юрій Лащук. — Київ, 1968. — 40 с.
8. *Сакович І.В.* Народні художні традиції в українській народній промисловості / І.В. Сакович. — Київ : Наукова думка, 1975. — 181 с.
9. *Слободян О.* Майстри косівського гончарства другої половини ХХ століття / Олег Слободян // Вісник Львівської національної академії мистецтв. — Львів, 2007. — Спецвипуск III. — С. 117—128.
10. *Соломченко О.Г.* Сучасні художні промисли Прикарпаття / О.Г. Соломченко. — Київ : Знання, 1979. — 32 с.
11. *Сусак К.Р.* Косівське училище прикладного та декоративного мистецтва: становлення фахової школи та перспективи розвитку / Катерина Сусак // Мистецькі студії'02. — Косів : Писаний камінь, 2002. — С. 4—9.

Romana Motyl

THE TRADITIONAL CERAMICS IN THE SYSTEM OF THE ARTISTIC EDUCATION (by the example of the Kosiv State Institute of Applied and Decorative Arts named after Vasyl Kasiyan of the Lviv National Academy of Arts)

The article spotlights the role of folk traditions in the process of transferring professional pottery knowledge at the department of artistic ceramics of the Kosiv State Institute of Applied and Decorative Arts named after Vasyl Kasiyan of the Lviv National Academy of Arts. The conditions and circumstances under which the form of teaching takes place are analyzed, and some regional features of this process are indicated.

Keywords: folk traditions, artistic ceramics, pottery, education, Kosiv State Institute of Applied and Decorative Arts named after Vasyl Kasiyan of the Lviv National Academy of Arts.

Romana Motyl

ТРАДИЦИОННАЯ КЕРАМИКА В СИСТЕМЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ (на примере Косовского государственного института прикладного и декоративного искусства им. Васыля Касияна Львовской национальной академии искусств)

Освещается роль народных традиций в процессе передачи профессиональных гончарских знаний на отделе художественной керамики Косовского государственного института прикладного и декоративного искусства им. Васыля Касияна Львовской национальной академии искусств. Проанализированы условия и обстоятельства, при которых происходит форма обучения, указаны отдельные региональные особенности этого процесса.

Ключевые слова: народные традиции, художественная керамика, гончарство, образование, Косовский государственный институт прикладного и декоративного искусства им. Васыля Касияна Львовской национальной академии искусств.